

Millä keinoin yritykset investoimaan*

TARJA HEINONEN

Laman pitkittyminen ja ennen kaikkea työttömyyden voimakas kasvu ovat herättäneet keskustelua, voitaisiinko yrityksille luoda investointikannustimia. Tavoitteenasettelussa on siis nimenomaan korostunut työllisyystilanteen nopea parantaminen eikä esimerkiksi kokonaistuotannon lisääntyminen, joka takaisi työpaikkojen kestävyuden. Tämä on kuitenkin vähintään yhtä tärkeä näkökohta kuin työttömyysasteen pudottaminen edes eurooppalaiselle tasolle lähiaikoina.

Mihin yritysten tulisi investoida, jotta työpaikat eivät jäisi vain rakennusvaiheen aikaisiksi, vaan luotaisiin mahdollisimman monta kestävä työpaiikkaa? Teollisuuden ja työnantajien keskusliiton viimeisin suhdannebarometri ja Suomen Pankin viimekeväinen investointikysely osoittavat, että yrityksillä on vielä varsin runsaasti käyttämätöntä kapasiteettia ja yritysten valmistamien tuotteiden laimea kysyntä on tuotannon kasvun pahin este. Kapasiteetin käyttöaste näyttää olennaisesti parantuvan vain metalliteollisuudessa. Kun kerran jo olemassa olevaa pääomakantaa hyödynnetään puutteellisesti, lienee syytä suhtautua varovaisesti uustai laajennusinvestointeihin, vaikka niiden to-

teuttaminen epäilemättä on laman aikana halvempaa kuin noususuhdanteessa.

Itse asiassa voidaan väittää, ettei ole edes mielekästä palata erittäin korkeaan investointiasteeseen, joka Suomessa vallitsi aina viime vuosiin saakka. Vuosina 1960-1988 Suomen investointiaste oli teollisuusmaiden korkein suhteessa kokonaistuotantoon, mutta investointien tuotto jäi meillä heikohkoksi, lähinnä siksi että investointien pääosa oli asuntoja, kunnallista infrastruktuuria ja palveluvarustusta, joka jäi vajaakäyttöiseksi. Toisin sanoen, tuotanto on jäänyt verraten vähäiseksi suhteessa panostukseen. (Tuottavuutta koskevia tutkimuksia ovat tehneet mm. Matti *Pohjola* ja Mika *Maliranta*. Niiden mukaan myöskään teollisuuden investointien tuottoaste ei ole ollut kovin korkea).

Tuotos on ollut heikohkoa myös investoinneissa henkiseen pääomaan eli yksilöiden tietoihin, taitoihin ja muihin kykyihin (Leiponen 1993). Silti juuri henkisen pääoman investoinnit saattaisivat luoda kaikkein kestävimpiä työpaikkoja ja lisätä työmarkkinoiden joustavuutta. Koulutetun henkilön on helpompi oppia uusia asioita ja liikkua työmarkkinoilla. On myös osoitettu, että koulutukseen investoivat maat kasvavat keskimääräistä nopeammin. Tuotoksen kasvu on nopeinta tutkimus- ja tuotekehitystä vaativilla aloilla kuten elek-

* Puheenvuoro naiskansanedustajien ja naisekonomistien tilaisuudessa "Talouskriisi ja naiset" 2.11. Eduskunnassa.

troniikassa, tietokoneissa, lääkkeissä ja instrumenteissa. Kuitenkin Suomi on erikoistunut aloihin, joilla on matala tutkimusintensiteetti. Vaikuttaakin siltä, että sekä reaalisissa investoinneissa että henkisen pääoman investoinneissa rahaa on käytetty paljon hankkeiden käynnistykseen ja alkupään toteutukseen, mutta liian vähän valmiin pääoman kaupalliseen hyödyntämiseen. Kustannuksia on kerätty tarmokkaammin kuin tuottoja.

Niukkoja resursseja tulisi kohdistaa entistä täsmällisemmin erityisesti tieteen ja teknologian koulutukseen. Tulisi pyrkiä siihen, että tutkimustuloksia voitaisiin soveltaa yritystasolla aiempaa tehokkaammin. Panostamalla nopeasti kehittyvään tuotteeseen saadaan tulevaisuudessa enemmän tuloja kuin jakamalla resurssit tasaisesti sektorien kesken. Vaikka viranomaiset eivät liene parhaita asiantuntijoita siinä, millä toimialoilla on parhaat tulevaisuuden näkymät, on valintoja tehtävä. Olemassa olevat yritykset kyllä saavat rahaa myös rahoituslaitoksista tai markkinoilta, jos rahoittajat katsovat yritykset tai niiden hankkeet elinkelpoisiksi. Sen sijaan uusien yritysten kohdalla tilanne on vaikea, koska pankit ja muut rahoituslaitokset ovat katkerien kokemusten opettamina varovaisia myöntämään luottoja yrittäjälle, jolla ei ole osoitusta ammattitaidostaan tai toimialalle, jonka näkymät ovat epävarmat. Valtion riskinsietokyky on suurin, joten sille lankeaa luontevasti rahoittajan rooli tällaisissa tapauksissa. Rahoitus on kuitenkin syytä hoitaa vieraan pikemmin kuin oman pääoman ehdoin, jotta yrittäjän kannustimet toimia tehokkaasti ovat suuremmat. Valtion avustamisissa yksityisen sektorin hankkeissa kriteerien tulisi olla ensisijassa liiketaloudellisia ja vasta toissijaisesti voivat kyseeseen tulla muut näkökohdat, jotta veronmaksajien edut tulisivat turvatuiksi.

Yritysten toimintaedellytyksiä voitaisiin parantaa kouluttamalla riittävästi ihmisiä, joilla on paitsi teknistä tai luonnontieteellistä koulutusta myös taitoa hyödyntää tietämystään kaupallisesti. Yleisen koulutuksen lisäksi tarvitaan erityisosaamista. Erikoistumisella voidaan hyö-

tyä suhteellisesta edusta kansainvälisessä kauppasa. Kun markkinat ovat suuret ja yrittäjyydelle on luotu edellytykset, nykyistä useammat henkilöt voisivat uskaltautua yrittäjiksi ja kenties palkata avukseen työvoimaa. Edellytysten luominen ei niinkään ole korkotukea tai valtion myöntämää oman pääoman rahoitusta kuin työn hintaan vaikuttavia toimia. Pääomaa tukemalla luodaan pääomaa, työtä tukemalla luodaan työpaikkoja. Lisäksi tilanteessa, jossa nimenomaan tuotteiden kysynnän vähyys on ongelmana, investoinnit helposti painottuvat rationalisointiin. Tämän tyyppisten investointien seurauksena yleensä tuotanto tehostuu siten, että työvoimaa tarvitaan entistäkin vähemmän.

Työn tukeminen voi olla esimerkiksi sitä, että valtio osallistuu määrääjäksi uuden työnteekijän suoriin tai epäsuoriin palkkakustannuksiin. Valtiolla tämä ei saisi olla sen kalliimpaa kuin työttömyysavustusten maksu. Etuna olisi se, että valtion rahalla syntyisi sentään tuotantoa eikä vain kohtalaista turvaa 500 arkipäivän ajaksi.

Yrityksille jonkinlainen varmuus talouspolitiikan pitkistä linjoista olisi tärkeä edellytys investointien käynnistämiseksi sitten kun investointeja tarvitaan. Suomalaisten pankkien vakaavaraisuusasteet sallivat sen, että sitten kun taloudelliset olot vakiintuvat ja luottotappioriskit pienenevät, lainanantoa voidaan lisätä. Siten rahoitus tuskin muodostuu pullonkaulaksi kannattaville hankkeille. Parasta mitä valtiovalta voisi tehdä, olisi siis johdonmukaisen ja ennustettavan talouspolitiikan harjoittaminen, jolla voitaisiin nopeuttaa olojen vakaantumista. Investointeihin myönteisesti vaikuttavia tekijöitä muutaman lähivuoden aikana ovat aleneva korkotaso, keveänä säilyvä pääomatulojen verotus, vahva hintakilpailukyky sekä verrattain suurina säilyvät julkisen sektorin panostukset korkeakouluihin, tutkimuslaitoksiin sekä tutkimus- ja tuotekehittelyhankkeisiin. Näiden perustekijöiden turvin investoinnit voivat kasvaa sillä nimenomaisella edellytyksellä, että tuotteilla on kysyntää. Jos kysyntää ei riittävästi

synny, ei investointejakaan pidä väkisin käynnistää.

Kirjallisuus

Leiponen, Aija (1993): Henkinen pääoma ja

talouskasvu – Suomi ja muut OECD-maat empiirisissä vertailuissa. *ETLA Keskusteluaiheita* No.451.

Maliranta, Mika (1993): Tuottavuuden kehitys ja taso Suomen metsäteollisuudessa ja sen yrityksissä: kansainvälinen vertailu. *ETLA Keskusteluaiheita* No.449.